

การศึกษาขั้นมูลฐาน

ความมุ่งหมายของการสอนศิลปะศึกษา

ศิลปะศึกษาเป็นวิชาที่ช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและสร้างนิสัย มีจุดประสงค์ทั่วไปที่จะเสริมสร้างสุขภาพและมีคุณลักษณะดีงามเพื่อการดำรงชีพและพัฒนาสังคมให้เจริญ

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (สุมิตร กุณานุกร, บรรณาธิการ 2520: 161) ได้กล่าวไว้ว่า ศิลปะศึกษาเป็นวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัยให้เด็กได้มีพฤติกรรมอันดีงามทางด้านศิลปะ ศิลปะศึกษาจึงเป็นวิชาสามัญที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยให้เด็กได้ทำกิจกรรม มีโอกาสสร้างสรรค์ แก้ปัญหาและได้สัมผัสกับสภาพความเป็นจริง เพื่อเด็กจะได้มีประสบการณ์ในด้านสุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ การสร้างสรรค์และเทคนิคของการทำงานจะเป็นการช่วยให้เด็กได้เจริญในด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญาและความคล่องแคล่วในการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้สัมพันธ์กับความคิดและการแสดงออก ฉะนั้นศิลปะศึกษาจึงมีความหมายต่อการศึกษามาก

หวน พันธุ์พันธ์ (2508: 386-390) ได้ให้ความมุ่งหมายในการสอนศิลปะศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระ
2. เพื่อให้เด็กได้มีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์
3. เพื่อให้เด็กได้ค้นพบตัวเอง รู้ว่าตนมีความคิด ความสามารถเพียงใด
4. เพื่อให้เด็กรู้จักช่วยตัวเองได้
5. เพื่อให้เด็กมีความซาบซึ้งในความงาม
6. เพื่อให้เด็กรู้จักรักษาความสะอาด
7. เพื่อให้เด็กรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
8. เพื่อให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

การเรียนการสอนศิลปะ มิใช่จะบรรลุเป้าหมายเพียงการฝึกปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปะเท่านั้น จำเป็นจะต้องประกอบขึ้นด้วยปัจจัยหลายอย่างที่จะร่วมกันสร้างเสริมให้เกิดคุณค่าต่าง ๆ ขึ้น ปัจจัยแรก คือ ความพร้อมในตัวผู้เรียน ซึ่งความพร้อมในที่นี้ อาจหมายรวมถึงความพร้อมทางวุฒิภาวะ ความพร้อมทางค่านิยมและทัศนคติและความพร้อมทางความรู้ ความพร้อมทางค่านิยมต่าง ๆ นี้ จะช่วยเกื้อหนุนให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ ซึ่งการเรียนการสอนศิลปะต้องพิจารณาถึง

1. กิจกรรมศิลปะ (art activities)
2. สื่อการสอน (instructional media)
3. กระบวนการสอน (teaching process)

สื่อการสอนศิลปะศึกษา

การเรียนการสอนทางศิลปะศึกษา นอกจากจะต้องทำความเข้าใจกับหลักสูตรเป้าหมายการเรียนรู้และกิจกรรมแล้ว ยังต้องทำความเข้าใจกับวุฒิภาวะและความพร้อมของเด็กแต่ละวัยหรือแต่ละตัวบุคคล เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรม จัดสภาพแวดล้อมและสื่อการสอนได้อย่างเหมาะสม

ตลอดเวลาสำหรับการเรียนการสอน เราจะพบว่าเนื้อหาสาระ ตัวอย่างและสื่อศิลปต่อการเรียนรู้ของเด็กมีสภาพเป็นนามธรรมมาก สภาพนามธรรมเช่นนั้นจะมีลักษณะเลื่อนลอยต่อความรู้ ความเข้าใจและความคิดของเขา ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างเลื่อนลอยและไม่ได้ออกผลสัมบูรณ์ สื่อการสอนที่ดีจะเป็นตัวการสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและความคิดอย่างเป็นรูปธรรมขึ้น ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526: 112-120) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะศึกษา ซึ่งเป็นวิชาที่มีทั้งการฝึกปฏิบัติ เช่น เขียนภาพ ออกแบบ พิมพ์ภาพ วิชาที่ต้องอธิบาย เช่น ศิลปะนิยาม องค์ประกอบศิลป์ การใช้สีและวิชาที่ต้องเล่าเรื่อง เช่น ประวัติศาสตร์ศิลปะไทยและสากล ทั่ววิชาที่ประกอบขึ้นด้วยการเรียนการสอนหลายลักษณะเช่นนี้ ทำให้การจัดสื่อการสอนต้องมีหลายลักษณะตามไปด้วย คือ

วัสดุการสอนศิลปะศึกษา

วัสดุ (materials) ที่ใช้เป็นการสอน คือ วัสดุที่นำมาจากผลิตภัณฑ์ทางประยุกต์วิทยา โดยนำมาเปลี่ยนแปลง สร้างสรรค์หรือใช้ร่วมกับสิ่งอื่น ๆ เพื่อใช้ประกอบการสอน ใ้การสอนในแต่ละบทเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สำหรับวัสดุการสอนที่เป็นประโยชน์ต่อการสอนวิชาศิลปะศึกษา คือ

1. กระดานชอล์ก (chalk board)
2. ภาพประกอบ (illustration)
3. การ์ตูน (cartoon)
4. โปสเตอร์ (poster)
5. ป้ายแสดง (display board)
6. แผนภูมิ (chart)
7. ภาพถ่าย (photography)
8. หุ่นจำลอง (model)

อุปกรณ์การสอนศิลปะศึกษา

อุปกรณ์ (equipment) ที่จะช่วยการสอนหรือนำมาเป็นสื่อการสอนในที่นี้ หมายความว่า อุปกรณ์ที่เป็นผลผลิตทางวิศวกรรม ที่สร้างขึ้นเพื่อปฏิบัติงานหรือประกอบกับสิ่งอื่น ๆ เพื่อปฏิบัติงานอย่างหนึ่ง อุปกรณ์การสอนเหล่านี้ เช่น เครื่องฉายสไลด์ (slide projector) เครื่องฉายภาพทึบแสง (opaque projector) เครื่องฉายภาพโปร่งใส (overhead projector) เครื่องฉายฟิล์มสตริป (filmstrip projector) เครื่องฉายภาพยนตร์ โทรทัศน์ วีดีโอเทป (video tape) กล้องถ่ายภาพ วิทยุ เทปบันทึกเสียง อุปกรณ์ทดลองการใช้สี เป็นต้น

สื่อคลุใจในการฝึกปฏิบัติศิลปะศึกษา

สื่อคลุใจ (inspiration) หมายถึง วัตถุสิ่งแวดลอมหรือเหตุการณ์ที่เราใจต่อการรับรู้ของผู้สร้างสรรค์ศิลปะและผู้สร้างสรรค์ศิลปะจะต้องใช้สิ่งเร้าเหล่านั้นเป็นแบบสำหรับถ่ายทอด เป็นแบบสำหรับการดัดแปลงหรือเป็นสิ่งกระตุ้นความรู้สึกนึกคิดให้แสดงเป็นผลงานศิลปะขึ้นมา สิ่งคลุใจแยกพิจารณาออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. สิ่งแวดล้อม หมายความว่าถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่คนเราสร้างขึ้น เช่น คน สัตว์ พืช วัตถุ สิ่งของ
2. สื่อที่จัดขึ้น คือ การเลือกวัตถุดิบของนำมาจัดขึ้นเป็นสื่อกลาง วัตถุดิบของต่าง ๆ ที่นิยมนำมาจัดรวมกัน เช่น ดอกไม้ ผลไม้ ผา ชวค
3. เหตุการณ์ คือ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็เหตุการณ์ตามธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง หรือเหตุการณ์ในสังคม เช่น การเฉลิมฉลอง การจรรยา เป็นต้น

สื่อการสอนกับวิธีสอนแบบต่าง ๆ

สุนันท์ ปัทมาคม (2520: 154-158) ได้แบ่งสื่อการสอนที่ใช้กับการสอนแบบต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

1. สื่อการสอนที่เหมาะสมกับการสอนแบบบรรยาย
2. สื่อการสอนที่เหมาะสมกับการสอนแบบกลุ่มย่อย
3. สื่อการสอนที่เหมาะสมกับการสอนแบบปฏิบัติการ
4. สื่อการสอนที่เหมาะสมกับการสอนตามเอกัตภาพ หรือรายบุคคล

สื่อการสอนที่เหมาะสมกับการสอนแบบบรรยาย

ลักษณะการสอนแบบบรรยาย เป็นการสอนที่มีศูนย์กลางสำคัญอยู่ที่ตัวผู้สอน ฉะนั้นสื่อการสอนใด ๆ ที่จะนำมาใช้จะมีลักษณะเป็นผู้ช่วยสอนทั้งสิ้น หมายความว่าสื่อการสอนที่ถูกนำมาใช้จะมีลักษณะที่ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง จะอธิบายเนื้อหาที่จะสอนโดยตัวเองไม่ได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีผู้สอนช่วยทำให้มีความสมบูรณ์ขึ้น

คุณลักษณะของสื่อการสอนประกอบการบรรยาย

1. มีขนาดพอเหมาะกับห้องเรียน
2. ผู้เรียนสามารถมองเห็น หรือได้ยินชัดเจน

สื่อการสอนที่เหมาะสมกับการสอนแบบกลุ่มย่อย

การสอนแบบกลุ่มย่อย เน้นผู้ร่วมกลุ่มเป็นหลัก ผู้สอนจะไม่มีคงไว้แต่ประธานกลุ่ม เป็นผู้สรุปรวบแต่ละครั้ง การเรียนเน้นการออกความคิดเห็นของผู้ร่วมกลุ่มแต่ละคน ฉะนั้น

การใช้สื่อการสอนสำหรับการสอนแบบกลุ่มย่อย จึงมองว่าแทบจะไม่จำเป็นเลย แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมองทั้งระบบของการสอนแบบกลุ่มย่อย ไม่ใช่มีแต่ส่วนอภิปรายในกลุ่มย่อยเท่านั้น ยังมีส่วนที่เริ่มต้นโดยผู้สอน ส่วนการอภิปรายเป็นบทบาทของผู้เรียนและการรายงานผลเป็นผลสรุปของการเรียนของผู้แทนของแต่ละกลุ่ม การสรุปผลรวมซึ่งสื่อการสอนอาจทำได้ ดังนี้

1. การใช้แผ่นโปร่งใส เพื่ออธิบายก่อนแยกกลุ่ม หรือใช้กระดานดำแทน
2. การใช้สื่อการสอนบางอย่าง เพื่อประกอบความคิดเห็นชอบร่วมอภิปราย อาจเป็นแผนภูมิ รูปภาพ เป็นต้น
3. การสรุปอาจใช้สื่อการสอนแบบต่าง ๆ เช่น การสาธิต การแสดงบทบาทสมมุติ การใช้แผนภูมิ การแจกเอกสารสิ่งพิมพ์

การใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมกับการสอนแบบปฏิบัติการ

การสอนแบบปฏิบัติการ เป็นการสอนที่เน้นถึงการปฏิบัติจริง สื่อการสอนที่จะนำมาใช้จึงมีลักษณะเป็นส่วน ๆ ที่จะให้ผู้เรียนนำมาประกอบกันให้เกิดเป็นความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง และการประกอบกันของสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้จะต้องเหมาะสมกันและเป็นไปตามคำสั่งที่กำหนด เช่น การทำภาพปฏิบัติการในวิชาเคมีชีวะ หรือสาขาวิชาต่าง ๆ สื่อการสอนที่นำมาใช้ คือ

1. ถ้าเป็นตัวอย่างกิจกรรมปฏิบัติการ ผู้สอนอาจบรรยาย แต่สามารถสร้างภาพ-พจน์ที่เห็นจริงได้ ซึ่งนิยมใช้สื่อการสอน เช่น การใช้เทปโทรทัศน์ การสร้างสถานการณ์จำลอง การใช้ภาพยนตร์ การทำการสาธิต เป็นต้น

กิจกรรมสื่อการสอนที่กล่าวข้างต้นนี้ จะเป็นการเริ่มต้นให้ผู้เรียนได้มีความรู้โดย
ใช้ประสาทสัมผัสทางหูและตาก่อน

2. ถ้าลงมือปฏิบัติการ จะมีส่วนประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ

- 2.1 วัสดุที่จะใช้ฝึกปฏิบัติ
- 2.2 ใบสั่งงาน

ผู้เรียนจะลงมือปฏิบัติการโดยปฏิบัติตามใบสั่งงานนี้ ผู้สอนเป็นผู้กำหนด

สื่อการสอนสำหรับการสอนตามเอกัตภาพหรือการสอนรายบุคคล

สื่อการสอนสำหรับการเรียนการสอนในลักษณะนี้ จะมีลักษณะตรงกันข้ามกับสื่อการสอน 3 แบบที่กล่าวข้างต้น การสอน 3 แบบแรก เป็นลักษณะการสอนที่เน้นตัวผู้สอนเป็นศูนย์กลางของการเรียน สื่อการสอนที่นำมาใช้จึงมีลักษณะเป็นส่วนประกอบของครู ครูจะทำให้สื่อการสอนมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ความสำคัญจึงอยู่ที่ครูมาก สื่อการสอนเป็นเพียงส่วนประกอบเท่านั้น

สำหรับสื่อการสอนสำหรับการสอนรายบุคคล จะมีลักษณะพิเศษเพราะสื่อการสอนนี้จะทำหน้าที่แทนครู สื่อการสอนประเภทนี้จะต้องมีประสิทธิภาพสูง มีความสมบูรณ์ในตัวของตัวเอง ผู้เรียนจะรู้ได้จากการศึกษาคนเดียวด้วยตนเองกับสื่อการสอนนั้น ๆ หน้าที่ของผู้สอนจึงเปลี่ยนไปคือแทนที่จะเป็นผู้สอนก็จะเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ที่จะคอยให้ความช่วยเหลือ เมื่อผู้เรียนมีปัญหาพิเศษนอกเหนือจากบทเรียนที่ได้ก็จะมาถามไถ่จากผู้สอน

การเลือกสื่อการสอน

การจะนำสื่อการสอนไปใช้ให้ได้ผลนั้น จะต้องเข้าใจและสามารถเลือกสื่อการสอนได้อย่างเหมาะสม ประหยัดและมีความสะดวกในการใช้

โนเอลและลีโอนาร์ด (Noel and Leonard 1962: 26-28) ได้ให้หลักเกณฑ์ในการเลือกสื่อการสอนประกอบการสอนในชั้นเรียนไว้ ดังนี้

1. มีความเหมาะสมกับระดับอายุและระดับสติปัญญาของนักเรียน
2. เหมาะสมกับประสบการณ์เดิมของนักเรียน
3. เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของนักเรียน
4. เหมาะสมกับเรื่องที่สอน
5. มีลักษณะที่น่าสนใจ
6. ตรงกับจุดมุ่งหมายในการสอน
7. ไม่ทำให้เสียเวลาในการใช้มากเกินไป
8. ให้ความคิดรวบยอดที่ง่ายและไม่ซ้ำซ้อนจนเกินไป
9. เป็นแบบง่าย ๆ
10. ช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาดีขึ้น

11. ช่วยในการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีแก่นักเรียน
12. ช่วยเพิ่มทักษะให้แก่นักเรียน
13. ใ้ผลดีต่อการเรียนการสอนมากที่สุด
14. มีราคาไม่แพงจนเกินไป

วิททิช (Wittich 1962: 483) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ที่ครูเลือกใช้สื่อการสอน ดังนี้

1. สื่อการสอนนั้นมีความเหมาะสมต่อระดับชั้นของนักเรียน
2. สื่อการสอนนั้นให้ความรู้ที่แน่นอนและถูกต้อง
3. พิจารณาปัจจัยเกี่ยวกับเสียง การสื่อความหมาย สีและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเห็นและการได้ยิน

การใช้สื่อการสอนศิลปศึกษา

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526: 125) กล่าวว่า การใช้สื่อการสอนในวิชาศิลปศึกษา หรือวิชาอื่นใดนับเป็นการสื่อสาร (communication) อย่างหนึ่ง ที่ครูผู้สอนทำสื่อการสอน (instructional media) มาเสนอต่อผู้เรียน สื่อการสอนที่นำมาใช้นั้นจะมีสภาพเป็นสื่อ (media) ที่ยังไม่มียุติบทบาใด ๆ ต่อเมื่อผู้เรียนรับรู้และเกิดความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ขึ้น สื่อนั้นก็จึงจะมีความหมายหรือมียุติบทบาต่อผู้เรียน เป็นสื่อที่มีสาระ (message) หรือมีสาระ การมีสื่อการสอนหรือการใช้สื่อการสอนจึงใช้ว่าจะมียุติบทบาหรือมีสาระต่อผู้เรียนเสมอไป เช่น สื่อการสอนหรือการใช้สื่อการสอนบางครั้งไม่สามารถช่วยขยายความรู้ ความคิดและความเข้าใจ ต่อผู้เรียนได้ หรือนักเรียนสื่อกับสื่อการสอนที่ยุ่งยากซับซ้อนของครูไม่ได้ นั่นย่อมหมายถึงว่า ครูล้มเหลวกับการใช้สื่อการสอนนั้น การผลิตและการใช้สื่อการสอนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจพอสมควร

โดยส่วนรวมแล้วเราจะพบว่าสื่อการสอนศิลปศึกษา ทำหน้าที่อยู่ 3 อย่าง คือ

1. สื่อการสอนที่เสนอให้ผู้เรียนรับรู้ แล้วช่วยขยายความรู้ ความคิดและความเข้าใจและผลจากการรับรู้จะเป็นผลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะโดยตรงหรือไม่ก็ได้ สื่อการสอนในลักษณะนี้ก็สื่อวัสดุ สื่ออุปกรณ์และการสาธิตของครูผู้สอน สื่อเหล่านี้จะช่วยขยายเนื้อหาสาระทางศิลปะและเมื่อถึงโอกาสที่ผู้เรียนปฏิบัติงานศิลปะ ความรู้ ความคิดและความเข้าใจนั้นอาจจะมีผลทางคานเนื้อหาและรูปแบบด้วย

2. สื่อการสอนที่เสนอให้ผู้เรียนรู้ เพื่อเป็นสื่อคลี่ใจในการแสดงออกและการสร้างสรรค์ศิลปะ สื่อการสอนในลักษณะนี้จะทำหน้าที่กระตุ้นการรับรู้ทั้งรูปแบบและเนื้อหา กระตุ้นให้เกิดอารมณ์ ความคิดและจินตนาการและแสดงออกเป็นผลงานศิลปะ สื่อการสอนชนิดนี้ คือ สื่อคลี่ใจ เช่น หุ่นนิ่ง คน ทิวทัศน์ เป็นต้น

3. สื่อการสอนที่เสนอให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติแล้วเกิดความรู้ ความคิดและความเข้าใจขึ้น ผลจากการปฏิบัติ คือ ผลการปฏิบัติหรือผลงานศิลปะตามเป้าหมายของสื่อการสอน สื่อการสอนที่กล่าวถึงนี้ คือ การทดลองและการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ ซึ่งการเสนอสื่อจะมีสภาพเป็นนามธรรมและปฏิบัติงานด้วยสื่อวัสดุที่เป็นรูปธรรม

การใช้สื่อการสอนจะประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีหรือไม่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวสื่ออย่างเดียวนั้น ยังขึ้นอยู่กับความพร้อมในการรับรู้ของผู้เรียนด้วย เมื่อพิจารณาถึงความพร้อมยอมรับความอย่างกว้าง ๆ ถึงวุฒิภาวะและพื้นฐานประสบการณ์ของแต่ละคน แต่อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อการสอนก็ย่อมขึ้นอยู่กับตัวสื่อเป็นข้อม ซึ่งสื่อการสอนศิลปะศึกษาที่ควรจะต้องประกอบด้วยปัจจัยต่อไปนี้ คือ

1. เป็นสื่อที่ตรงกับเนื้อหาการสอน
2. เป็นสื่อที่มีรูปแบบและเนื้อหาเร้าความสนใจ
3. เป็นสื่อที่ให้ความรู้ ความเข้าใจ ความคิด
4. เป็นสื่อที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะและการรับรู้
5. เป็นสื่อที่คุ้มค่ากับเวลาและการลงทุน
6. เป็นสื่อที่ประหยัดหรือใช้วัสดุในท้องถิ่น

การติดตามผลการใช้สื่อการสอน

โนเอลและลีโอนาร์ด (Noel and Leonard 1962: 31-32) ได้ให้หลักเกณฑ์ในการติดตามผลการใช้สื่อการสอนไว้ ดังนี้

1. ครูและนักเรียนร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อติดตามผล ดังนี้
  - ก. ร่วมกันอภิปรายเนื้อหาที่สำคัญที่พบในระหว่างการใช้สื่อการสอน
  - ข. ร่วมกันทำความเข้าใจเนื้อหาที่ยังไม่เข้าใจ
  - ค. ครูอธิบายความคิดรวบยอดให้เด็กเข้าใจได้ชัดเจน

- ง. ร่วมกันจัดกิจกรรมต่อเนื่องเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์การเรียนรู้
- จ. ร่วมการวางแผนในการนำผลการเรียนรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาอื่น ๆ หรือการเรียนในเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

2. ครูสำรวจว่าการใช้สื่อการสอนได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ อาจทำได้ ดังนี้

- ก. ครูพิจารณาผลการเรียนโดยใช้สื่อการสอน
- ข. ครูอาจใช้แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ของนักเรียน แต่การทดสอบนั้นต้องเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย เช่น ถ้าต้องการทราบความเข้าใจก็ต้องออกแบบทดสอบวัดความเข้าใจ ไม่ควรใช้แบบทดสอบความจำและไม่ควรใช้แบบทดสอบที่มีความซับซ้อนจนเกินไป

3. ครูและนักเรียนร่วมกันประเมินผลประสบการณ์ การเรียนรู้ทั้งหมดเพื่อปรับปรุงการใช้สื่อการสอนนั้นอีกในคราวต่อไป

เดล (Dale 1954: 65) ได้แนะนำวิธีประเมินผลการใช้สื่อการสอน โดยให้ผู้ใช้พิจารณาจากคำถามที่ว่า สื่อการสอนเหล่านั้นมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้หรือไม่เพียงไร

1. ให้ภาพพจน์ที่แท้จริงในการสอน
2. ให้เนื้อหาวิชาตรงตามจุดมุ่งหมาย
3. เหมาะสมกับวัย สติปัญญาและประสบการณ์ของผู้เรียน
4. สภาพรูปร่างและลักษณะของสื่อการสอนเหล่านั้นเป็นที่พอใจ
5. มีผู้ให้คำแนะนำแก่ครูในการใช้สื่อการสอนเหล่านั้นให้ประโยชน์
6. ช่วยในการสร้างมนุษยสัมพันธ์
7. ช่วยให้นักเรียนใช้ความคิดพิจารณา
8. ให้ผลคุ้มค่ากับเวลา ค่าใช้จ่ายและความพยายามที่ไ้ทำไป

การฝึกสอน

การเรียนวิชาชีพไม่ว่าสาขาวิชาใด จะต้องมีการฝึกภาคปฏิบัติ เพื่อให้เกิดทักษะ และการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถแก่ผู้ประกอบอาชีพนั้น ๆ อาชีพครูก็เช่นกัน จะต้องมีการฝึกสอน เพื่อให้นักศึกษานำเอาความรู้ภาคทฤษฎีไปใช้ในภาคปฏิบัติ งานการสอนและงาน

รุกรการในชั้นเรียน เป็นการศึกษาค้นคว้าหาข้อเท็จจริงและฝึกฝนทักษะต่าง ๆ เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้ ได้รู้ตัวอย่าง ได้พัฒนาตนเองทางความรู้ ทักษะวิธีสอนและบุคลิกภาพ

ความสำคัญของการฝึกสอน

ไบรอันท์ (Bryant 1964: 319) กล่าวว่า การฝึกสอนจะช่วยสร้างนักศึกษาครูแต่ละคน ให้เป็นครูที่ดีในอนาคต เพราะเป็นระยะที่นักศึกษาครูได้ฝึกหัด ได้เรียนรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ เป็นพิเศษ นอกเหนือจากที่เขาเคยได้ศึกษาค้นคว้าจากห้องเรียนและเป็นประสบการณ์ตรงที่นักศึกษาครูจะศึกษาหาเอาเองไม่ได้

จรรยาทัศน์ พุกกะมาน (Charoontasana Bukkamana 1965: 13) ได้ให้ความเห็นว่า โครงการฝึกสอนจะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจถึงความต้องการของนักเรียนและเทคนิคการสอนวิธีการต่าง ๆ ที่จะต้องใช้เพื่อช่วยให้นักเรียนรู้เกี่ยวกับความต้องการของโลกสมัยใหม่ ผู้ที่จะเริ่มเป็นครูต้องมี การเตรียมพร้อมเพื่อจะได้เผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ในสังคมที่ซับซ้อน

ฉะนั้น การฝึกสอนจึงมีจุดมุ่งหมายเบื้องต้นก็เพื่อให้บัณฑิตได้ทดลองนำทฤษฎีทางวิชาครูศาสตร์และความรู้ความเข้าใจทางวิชาการมาใช้สอนนักเรียนให้ได้ผลดี บัณฑิตฝึกสอนจะได้เรียนรู้ว่ามีอะไรบางอย่างที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพของตนและเป็นโอกาสที่จะพัฒนาบุคลิกภาพ ทักษะ ทักษะการเจริญงอกงามทางวิชาชีพครูโดยได้เริ่มต้นอย่างถูกต้องตามแบบฉบับที่สมควร (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครูศาสตร์ 2521: 7)

วัตถุประสงค์ของการฝึกสอน

บราวน์ (Brown 1968: 2-4) ให้ความเห็นว่า การฝึกสอนควรมีจุดมุ่งหมาย 4 ประการ คือ

1. เป็นโอกาสทดลองใช้ทฤษฎีที่เรียนมา
2. เป็นโอกาสที่จะประเมินผลตัวเอง
3. เป็นโอกาสที่จะพัฒนาความสามารถของตัวเอง
4. เพื่อให้เกิดความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู

จากผลของการสำรวจแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการฝึกสอนของสถาบันฝึกหัดครูภาคพื้นเอเชีย มหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ ได้สรุปจุดมุ่งหมายในการฝึกสอนไว้ 6 ประการ คือ

1. พัฒนาความสามารถของนักเรียนฝึกสอนในการแปลความหมายของทฤษฎีที่ใดเรียนมาแล้วออกมาเป็นการปฏิบัติ โดยเฉพาะเกี่ยวกับวิธีสอน
2. พัฒนาความเข้าใจของนักเรียนฝึกสอนเกี่ยวกับจิตวิทยาของเด็ก
3. ฝึกให้นักเรียนฝึกสอนมีความมั่นใจในตนเอง มีความคิดริเริ่มและมีความสามารถในการที่จะปฏิบัติการสอน ซึ่งเป็นงานประเภทสร้างสรรค์
4. ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกสอนเข้าใจบทบาทต่าง ๆ ที่จะต้องรับมาปฏิบัติเมื่อเรียนสำเร็จออกไป โดยจัดให้นักเรียนฝึกสอนมีประสบการณ์หลายอย่างต่าง ๆ กัน เกี่ยวกับบทบาทเหล่านั้น
5. ให้นักเรียนฝึกสอนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นครูให้ได้เข้าใจอย่างถูกต้องตรงกับชีวิตจริง โดยให้มีโอกาสเผชิญกับสถานการณ์และปัญหาต่าง ๆ ในวงการครู
6. ฝึกให้นักเรียนฝึกสอนมีทัศนคติอันถูกต้องเหมาะสมแก่ออาชีพครูและฝึกมนุษยสัมพันธ์อันดี ให้สามารถทำงานร่วมกับนักเรียน เพื่อนครูและประชาชนในชุมชนที่ตนออกไปปฏิบัติงานนั้น (Pires 1967: 8-9)

ข้อเสนอแนะสำหรับนักเรียนฝึกสอน

กริม (Grim 1953: 7) ได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับนักเรียนฝึกสอนไว้ ดังนี้

1. นักเรียนฝึกสอนจะต้องวางวัตถุประสงค์ไว้อย่างแน่นอนก่อนออกฝึกสอน
2. นักเรียนฝึกสอนต้องศึกษาเด็ก เพื่อให้รู้ถึงความต้องการ ความสามารถและความสนใจของเด็กแต่ละชั้น
3. นักเรียนฝึกสอนต้องศึกษาเด็ก พยายามสนองความต้องการของเด็กให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
4. นักเรียนฝึกสอนพยายามร่วมมือกับชุมชน ซึ่งจะช่วยการเรียนการสอนอย่างมาก
5. นักเรียนฝึกสอนพยายามเตรียมการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

6. นักเรียนฝึกสอนพยายามทำบทเรียนใหม่มีความหมายและน่าสนใจ
7. นักเรียนฝึกสอนต้องรู้จักแบ่งกลุ่มนักเรียนให้ทำงานต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม
8. นักเรียนฝึกสอนต้องรู้จักวิธีการสอนและเทคนิคต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม
9. นักเรียนฝึกสอนต้องพยายามพัฒนาตนเองและปรับปรุงให้ดีขึ้นเสมอ ๆ
10. นักเรียนฝึกสอนต้องมีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับผู้ที่อยู่ในวงการฝึกสอน อันได้แก่ ครูอื่น ๆ นักเรียน ผู้ปกครอง ฯลฯ

สื่อการสอนกับการฝึกสอน

ในช่วงระยะเวลาของการฝึกสอน ผู้ทำการฝึกสอนจะประสบกับปัญหาด้านต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของครู ในระยะเวลานี้จะเป็นระยะของการฝึกหัดแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยมีอาจารย์นิเทศก์และอาจารย์ที่เลี้ยงเป็นผู้คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ จะได้มีโอกาสพัฒนาตนเองทั้งในด้านการทำงานและบุคลิกภาพ ได้เรียนรู้ถึงสภาพการเรียนการสอนที่แท้จริง ดังนั้นระยะเวลาการฝึกสอนจึงเป็นช่วงเวลาที่สำคัญและมีคุณค่าที่สุดสำหรับผู้ที่จะออกไปประกอบอาชีพครู การใช้สื่อการสอนประกอบการสอนก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของความสำเร็จในการออกฝึกสอน เพราะสื่อการสอนจะช่วยสร้างบทเรียนให้เป็นรูปธรรมได้มาก ช่วยเสริมความสามารถของครูให้ทำการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สื่อการสอนที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้นั้นมีมากมายหลายอย่าง ซึ่งแต่ละอย่างก็มีลักษณะและคุณสมบัติที่แตกต่างกันออกไป จึงเป็นหน้าที่ของนิสิตฝึกสอนที่จะต้องรู้จักเลือกสื่อการสอนที่เหมาะสมมาใช้ประกอบการสอน โดยต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมของการเรียนการสอน เนื้อหาของบทเรียน ระดับชั้นและสติปัญญาของนักเรียน นอกจากนี้การที่สามารถใช้อุปกรณ์การสอนที่มีประสิทธิภาพ โดยมีการเตรียมวางแผนทดลองใช้ล่วงหน้ามาก่อนจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นในตนเองและสามารถคุมชั้นเรียนได้ ระยะเวลาในการฝึกสอนก็จะเป็นระยะเวลาที่เปิดโอกาสให้นิสิตฝึกสอนได้ทำการทดลองใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนด้วยกลวิธีต่าง ๆ

กลายน์ (Kline 1961: 67-68) กล่าวว่า ในระหว่างที่นักศึกษาฝึกประสบการณ์ฝึกสอนอยู่นั้น นักศึกษาฝึกสอนจะได้เห็นสื่อการสอนใหม่ ๆ ซึ่งบางคราวจะต้องนำมาใช้ตามแผนการสอนของตน ซึ่งสื่อการสอนนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง ของการเรียนการสอนในปัจจุบัน เพราะสื่อการสอนสามารถ

1. เราความสนใจและทำให้นักเรียนเข้าใจยิ่งขึ้น
2. ทำให้เด็กได้รับความรู้อย่างมีชีวิตชีวาในขณะที่เรียน
3. ทำให้นักศึกษาฝึกสอนมั่นใจในการสอนของตนยิ่งขึ้น

ประสบการณ์การฝึกสอนจะช่วยพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะในการใช้สื่อการสอน คล่องตัวและมีประสิทธิภาพขึ้น โดยใช้ในห้องเรียนเป็นประจำ นอกจากนี้ยังทำให้นักศึกษาฝึกสอนทราบคุณค่าของสื่อการสอน รวมทั้งความจำเป็นของสื่อการสอนแต่ละชนิดด้วย

ขอเสนอแนะที่นักศึกษาฝึกสอนควรมี เพื่อให้การใช้สื่อการสอนมีประสิทธิภาพ

1. ทราบธรรมชาติและรายละเอียดของสื่อการสอนแต่ละชนิด
2. เตรียมแก่นักเรียนให้พร้อม เพื่อจะได้ใช้สื่อการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ติดตามผลการใช้สื่อการสอน โดยการทบทวนและสรุปบทเรียนที่สำคัญ ๆ
4. เมื่อใช้สื่อการสอนนั้นแล้ว ควรพิจารณาตัดสินด้วยว่าสื่อการสอนนั้นมีประสิทธิภาพ และคุณค่าพอที่จะใช้ต่อไปอีกหรือไม่

จะเห็นว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสื่อการสอนนี้ นักศึกษาฝึกสอนจะต้องประสบอยู่เสมอ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นแนวทางในการดำเนินการแก้ปัญหาให้ลดลงบ้าง เพื่อให้นักศึกษาได้ทำการฝึกสอนและได้รับความสำเร็จตามจุดหมาย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย